

Burgerinitiatieven voor de open ruimte

Hans Leinfelder

Studiedag 'Gebiedsgerichte plattelandsontwikkeling'
Hasselt, 19 december 2017

Structuur

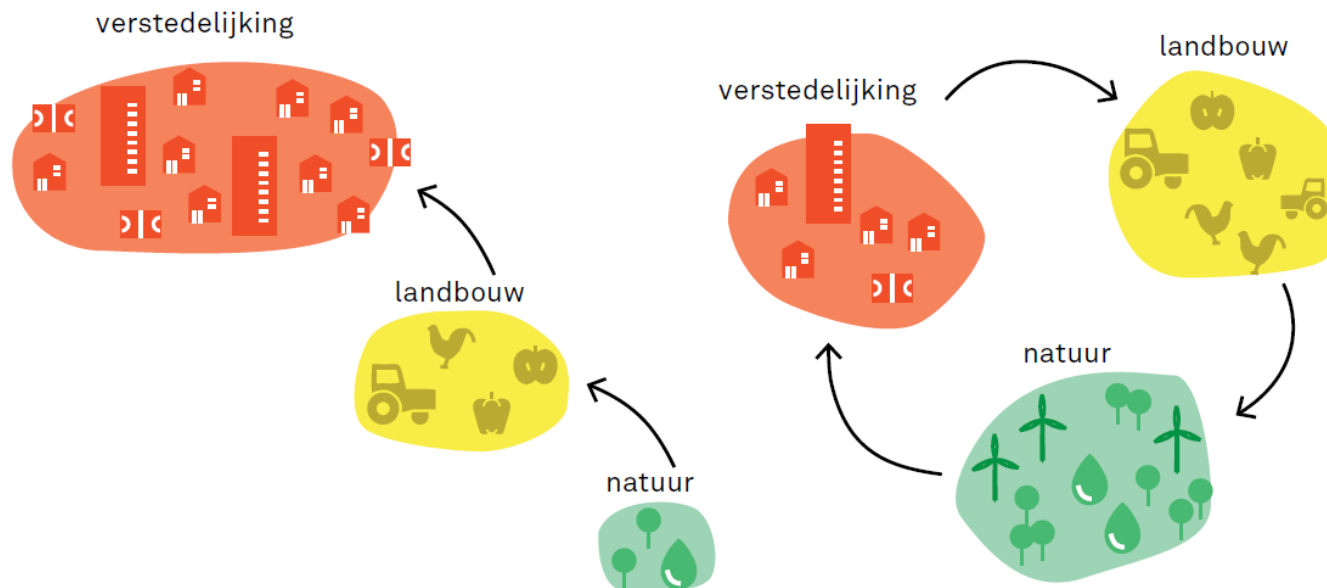
- Open Ruimte Platform
- Burgerinitiatieven
  - Theoretisch kader
  - Bevindingen
- Programmatische aanpak en burgerinitiatieven

Het Open Ruimte Platform

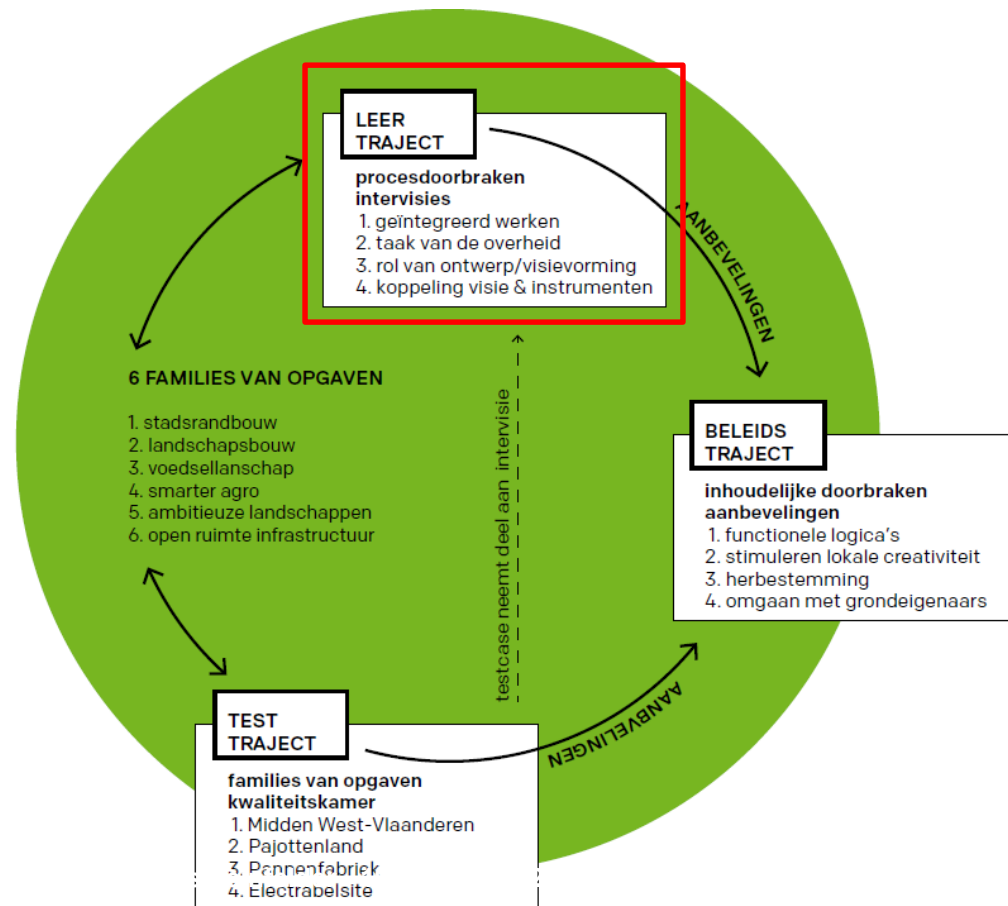
25^e verjaardag Vlaamse Landmaatschappij (VLM) in 2013

- ‘Open Ruimte Offensief’ van VLM, Architecture Workroom Brussels en Bovenbouw Architectuur
  - Niet enkel defensieve bescherming van open ruimte tegen verstedelijking
  - Optimale bijdrage van open ruimte aan stedelijke ontwikkeling (voedselproductie, energievoorziening, recreatie, natuur) ...
  - ... Open ruimte determineert stedelijke organisatie
- Start van Open Ruimte Platform
  - Initiatiefnemers
    - VLM
    - Ruimte Vlaanderen, nu Departement Omgeving
    - Vereniging van Vlaamse Provincies (VVP)
    - Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG)

- Open ruimte = cruciaal element en hefboom voor de toekomst van verstedelijkt Vlaanderen

- Breder platform voor kennisuitwisseling
  - Middenveldorganisaties (Natuurpunt, Boerenbond, Regionale landschappen, ...)
  - Overheidsinstanties (ANB, AOE, MOW, ...)

- Externe ondersteuning door
  - Architecture Workroom Brussels
  - KU Leuven-Departement Architectuur-PLEN

- Resultaat = Operatie Open Ruimte

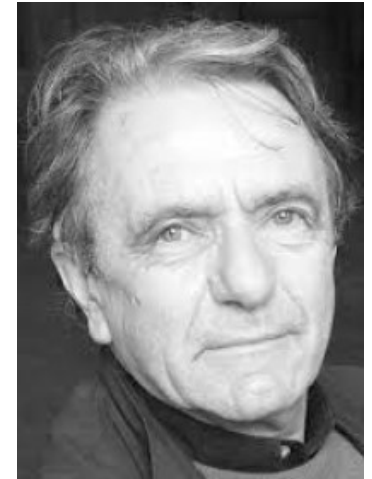

Burgerinitiatieven

Main theme	Initiative
Bescherming open ruimte	Buitengoed Oostende, Parkveldgroep
Bescherming onroerend erfgoed	Vrienden van Zwalmse dorpen
Hernieuwbare energie	Volterra
Kunst in het landschap	Z33-Pit
Landschapsbeheer	3WatEr, Loket Onderhoud Buitengebied, Werkgroep Bos 't Ename, Pro Natura
Toegang tot land voor biolandbouw	De Landgenoten
Toegankelijkheid	Trage Wegen
Voedselproductie en –distributie	Boeren en Buren, Bolhuis, Stadsboerderij Kortrijk, Voedselteams, Werkgroep Stadslandbouw Gent, Wervel
Waterbeheer	Water conservation Wuustwezel
Wonen	Samenhuizen
Zorg	Dorpsdienst Nestor, Steunpunt Groene Zorg

Theoretisch kader

- Franse filosoof Jacques Rancière
  - *La Mésentente. Politique et Philosophie* (1998) – *Disagreement, Politics and Philosophy*
- Debruyne en Van Bouchaute
  - *De bestaande orde verstoren* (Oikos, 2014)

Rancière maakt onderscheid tussen ‘police’ (‘politiek’) en ‘political activity’ (‘het politieke’)

○ **Police** = ‘kunst van het mogelijke’

- Bevredigen van behoeften van kapitalisme
- Kritische reflectie en debat worden vermeden
- Politiek speelt zich af binnen kader van bestaande verhoudingen

*“The **police** is thus first an order of bodies that defines the allocation of ways of doing, ways of being, and ways of saying, and sees that those bodies are assigned by name to a particular place and task; it is an **order of the visible and the sayable** that sees that a particular activity is invisible and another is not, that **this speech is understood as discourse and another as noise**”*

- Repressieve tolerantie – “je mag je ding doen zolang je het systeem niet in vraag stelt”
- Beheer van bestaande, conforme orde

- **Political activity** = ‘kunst van onmogelijke’

- Doorbreken van gekende contouren
- Verstoren en in vraag stellen van maatschappelijke orde
- Politieke activiteiten wijzigen het kader

*“This break is manifest in a series of actions that **reconfigure the space** where parties, parts, or lack of parts have been defined. Political activity is whatever shifts a body from the place assigned to it or changes a place’s destination. It makes **visible what had no business being seen**, and makes heard a discourse where once there was only place for noise, it makes **understood as discourse what was once only heard as noise**”*

- Gemeenschappelijke cultuur van vertrouwen en erkenning van gelijkheid
- Gelijkheid en democratie

- Burgerinitiatieven situeren zich in ‘political activity’
  - Overheden en traditionele belangengroepen $\subset$ police
    - Depolitisering = historische evolutie van emanciperende ‘political activity’ naar geïnstitutionaliseerde ‘police’
    - Politici ondersteunen en sturen belangengroepen binnen ‘police’ kader
  - Burgerinitiatieven $\subset$ political activity
    - Repolitisering
    - Toename van kennis + emancipatie in hun verhouding met publieke instellingen
    - Alternatieve en positieve discourses
      - Vermijden van dominantie van privé-belang op algemeen belang (NIMBY)
      - Constructieve revolutie i.p.v. anarchistische rebellie

Bevindingen

- Ontstaansredenen

1. Onbevredigend beleid

- Alternatief voor ontbrekend of falend beleid
  - Waterbeheer, beheer van landschapselementen en (recreatieve) paden, (gezondheids)zorg voor kwetsbare groepen die slachtoffer zijn van groeiende centralisatie van zorgverlening, economische leefbaarheid van startende korteketen- of biologische landbouwinitiatieven
- Invullen hiaten in voedselbeleid
  - Productie, distributie en/of verkoop van (biologische) groenten en fruit in een korte keten tussen producent en consument
- Verstrekken informatie door ontbreken van wetgeving

2. Positieve motivatie, van individu of beperkt aantal burgers, met wil om verschil te maken
  - Stadsboerderij, [landschapsbeheer via sociale tewerkstelling](#), combinatie van erfgoed- en natuurbeheer, productie van hernieuwbare energie door burgers, ...

3. Sommige burgerinitiatieven worden bewust of onbewust geïnitieerd door overheden
  - Subsidies
  - Grote onafhankelijkheid op vlak van prioriteiten en dagelijks management
    - Landschapskunst, [steunpunt groene zorg](#)

- Burgerinitiatieven als ‘political activity’
  1. Bezorgdheden over milieu en verlies aan biodiversiteit
    - Desastreuze gevolgen van globalisering
    - Positieve acties voor lokaal milieu, natuur en landschapsbeheer
      - 3WatEr, Werkgroep Bos ‘t Ename, Pro Natura, Buitengoed Oostende, Waterconservering Wuustwezel, Trage Wegen, Samenhuizen, Werkgroep Stadslandbouw Gent, [Bolhuis](#)

2. Bezorgdheden over impact van neoliberalisering

- Financiële en economische macht multinationals
  - Multinationals moedigen landen aan om verder te liberaliseren en te dereguleren
  - Burgers hebben geen controle over/impact op cruciale beslissingen
- Weigeren te aanvaarden dat er geen alternatief is
  - Parkveldgroep, Voedselteams, Buitengoed Oostende, [Volterra](#)

3. Bezorgdheden over huidig landbouwbeleid

- Voedselmarktprijs bepaald door meest competitieve producenten -> machtige minderheid produceert mondiale overschotten
- Vruchtbaarste grond, grote machines, lage lonen, overheidssubsidies
- Lokale initiatieven produceren grote variëteit biologische producten en verkopen aan eerlijke prijs
- De Landgenoten, Wervel, Stadsboerderij Kortrijk, [Boeren en Buren](#)

4. Bezorgdheden over conservatief welzijnsbeleid

- Verreikende privatisering (gezondheids)zorg en -infrastructuur
- Individualistische wooncultuur van gemiddelde Vlaming botst met levenskwaliteit
  - Steunpunt Groene Zorg, [Samenhuizen](#)

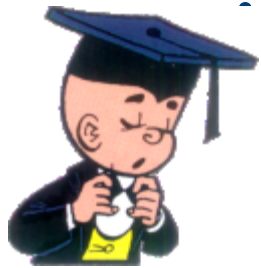

- Strategieën
  - Groei/ontwikkeling van burgerinitiatieven vergt tijd

- Communicatie en imago
  - Creatief met sociale media – relevante informatie op het internet
  - Nieuwsbrieven, aantrekkelijke evenementen, interviews in lokale en regionale media
  - Hoe meer ‘leden’, hoe meer middelen, hoe meer politieke invloed
- Coalities met overheden, andere organisaties en initiatieven
  - ‘Political activity’ verschuift richting ‘police’
    - Lokale, provinciale en Vlaamse overheden, regionale landschappen, traditionele belangengroepen
    - Kennisuitwisseling, verbreding scope, schaal organisatie, overheid als klant, financiële middelen

- Financiële middelen -> onafhankelijkheid ↓
  - Europese projectsubsidies
  - Generieke Vlaamse subsidies voor socio-culturele bewegingen, landbouwbedrijven of burgercoöperatieven
  - Provincies en gemeenten!

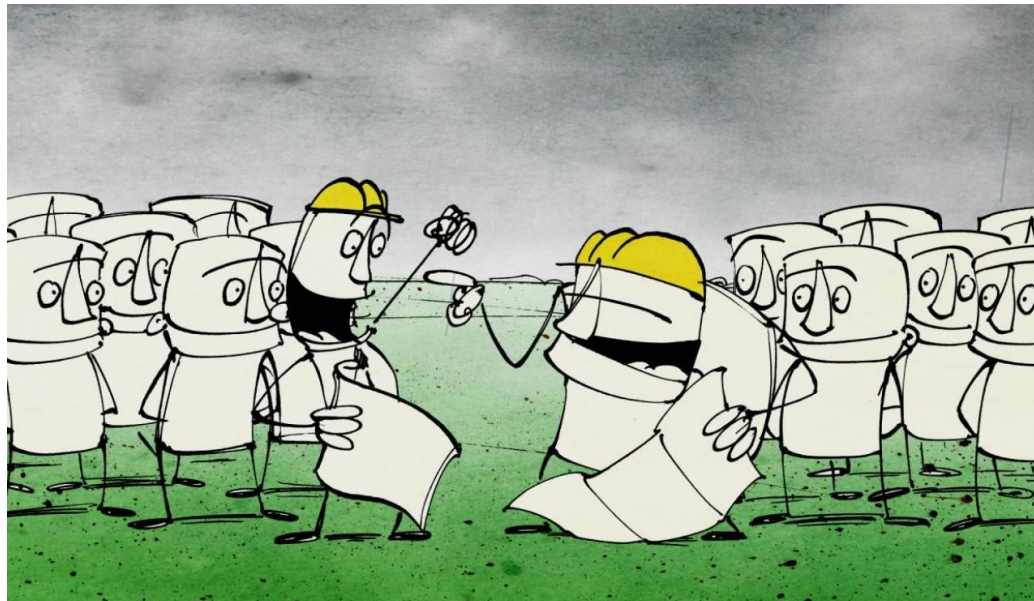

- Aantrekken van betaalde competente werkkrachten (professionalisering)
  - Van bij start reeds professionele aanpak door hogeropgeleide initiatiefnemers met uitgebreid netwerk
  - Concentratie van dergelijke personen is lager op platteland (?)
- Institutionaliseren als non-profit organisatie of vereniging
  - Wat ooit startte als wild idee, wordt ernstig genomen
  - Noodzakelijke voorwaarde voor subsidies

- 3 groeistrategieën
  - Schaalvergroting
    - Grotere scope, professionalisering van organisatie
  - Vermenigvuldiging
    - Groter geografisch bereik
      - Voedselteams
  - Heroriëntering
    - Afstemmen van activiteiten met overheidsdoelen
    - Bemiddelaar of lobbyist i.p.v. 'activist'
      - Trage Wegen
- Wanneer worden 'nieuwe actoren' 'oude actoren' en is dit problematisch?

- **Bezorgdheden**
  - **Burgerinitiatieven zijn kwestie van volhouden**
    - **Beperkte financiële basis**
      - Minder en tegelijk meer tijdelijke subsidies
      - Onderlinge competitie voor beperkte hoeveelheid overheidssubsidies
      - Machteloosheid t.a.v. vanzelfsprekende financiële stromen
      - Privé-financiering door sponsoring, giften en ledenbijdragen zijn structureel onvoldoende
        - Initiatiefnemers en vrijwilligers investeren niet alleen tijd, maar ook geld
        - Angst om te overleven wurgt creativiteit en innovatie
    - **Gebrek aan erkenning door politici, media en onderzoekers**
      - Interesse gaat vooral naar bestaande organisaties en belangengroepen
      - Moeilijk om publieke steun en wederzijds vertrouwen te vergroten

- Meer helderheid, beleidsvrijheid en respect van overheden
  - Gebrek aan regionale beleidsdocumenten, impact van top down besluitvorming op projecten van burgerinitiatieven, te strikte instrumenten en wetgeving, bij overheidsaanbestedingen domineert prijs op duurzaamheid, ...
- Vreemde interne besluitvorming
  - Interne verdeeldheid door grote diversiteit aan betrokkenen
  - Medewerking bij start wordt soms tegenwerking
  - Uiteenlopende belangen van producenten en consumenten
  - Onevenwichtige vertegenwoordiging in interne beslissingsstructuren

- Wat kunnen overheden doen?
  - **Faciliteren** door subsidies en co-financiering
    - Niet gericht op inhoudelijke maar organisatorische aspecten
  - **Stimuleren** door kennisuitwisselingsplatformen
  - **Samenwerken** door verantwoordelijkheid te nemen door uitdagingen te signaleren/agenderen

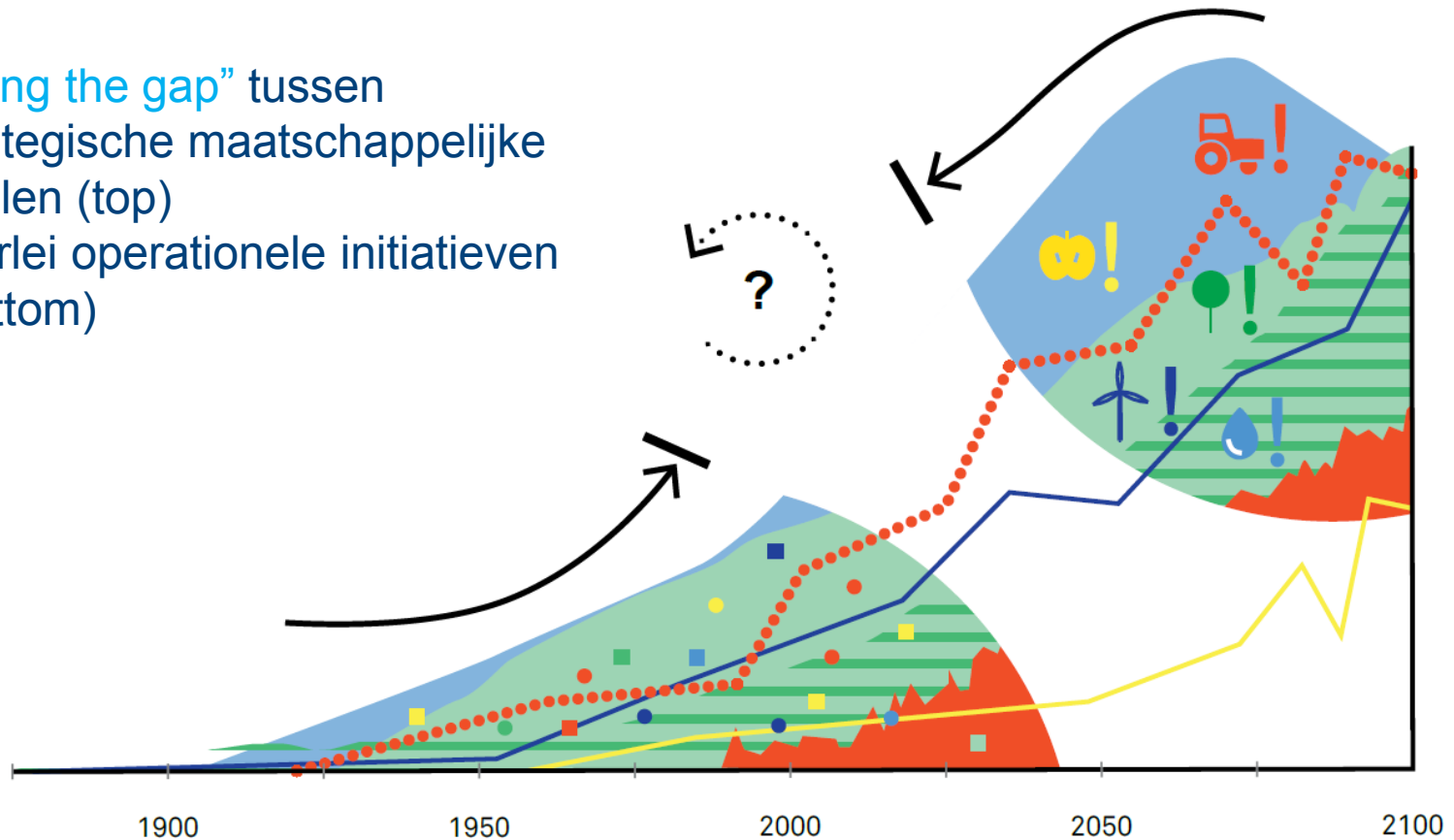

Programmatische aanpak

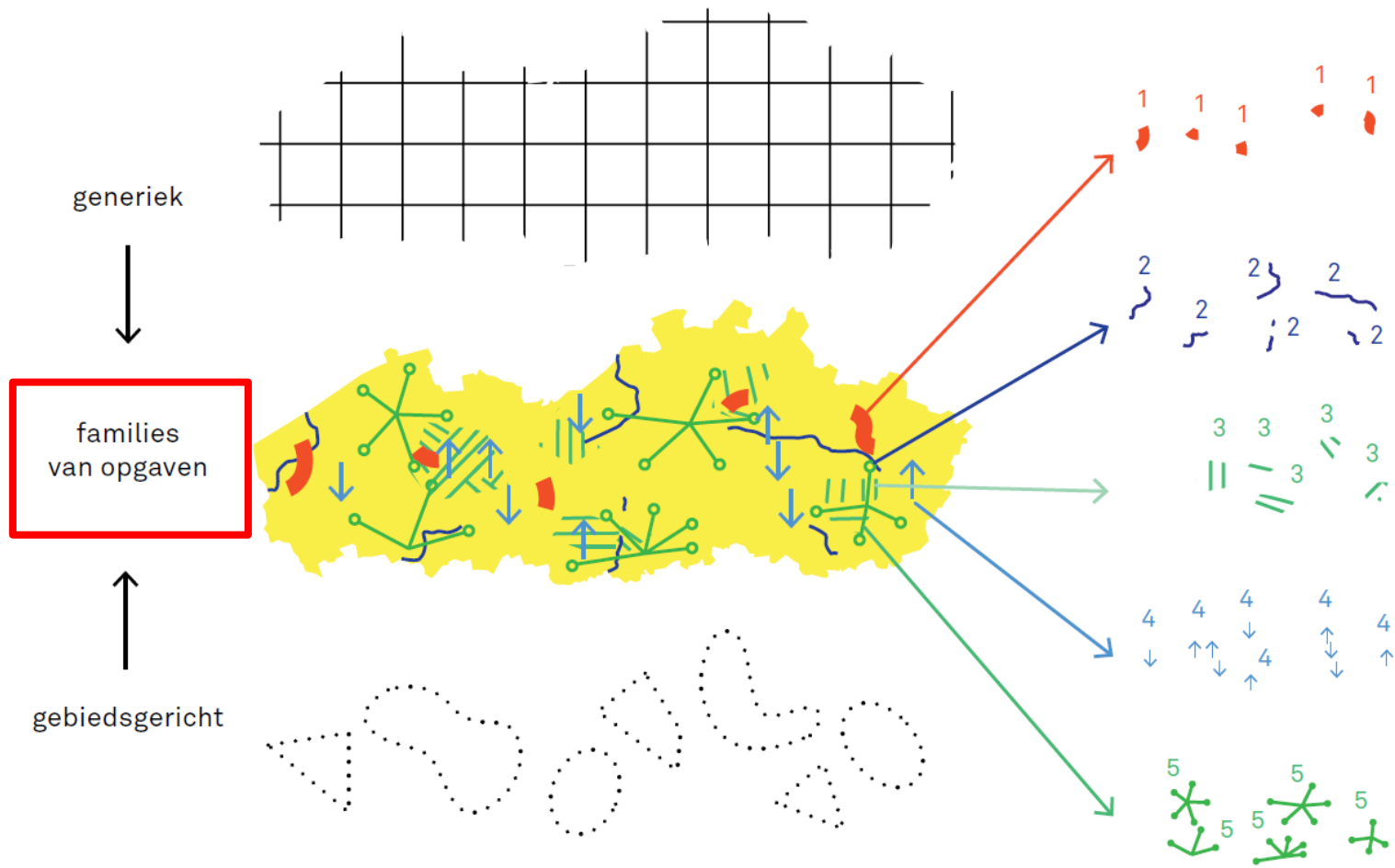
“Bridging the gap” tussen

- strategische maatschappelijke doelen (top)
- allerlei operationele initiatieven (bottom)

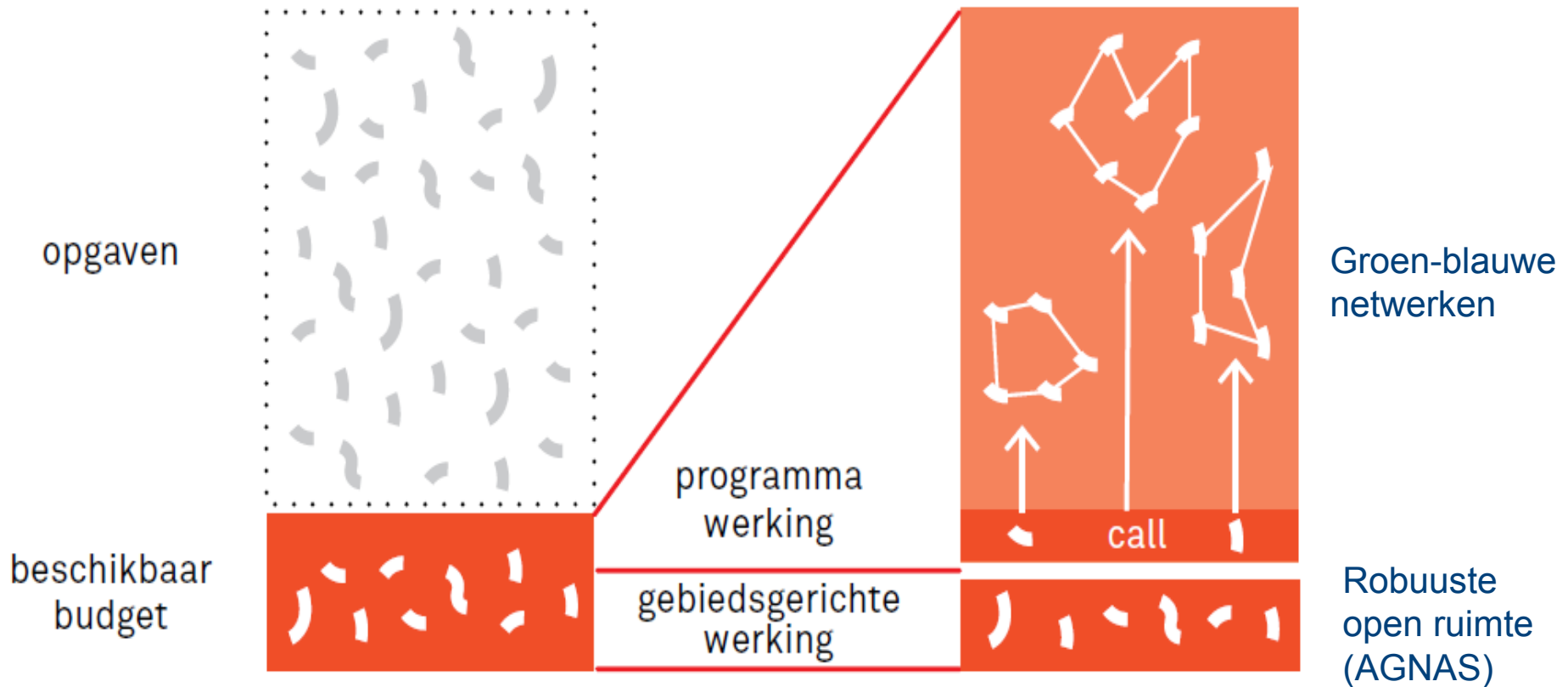

Recurrente 'families van opgaven' worden een of meerdere 'programma's'

Programma's zijn gericht op verhogen van kwaliteit en snelheid van uitvoering

WATER+LAND+SCHAP

#verbetering
#kwaliteit
#waterbeheer
#klimaat

Subsidies voor lokale
samenwerking rond water-
gerelateerde uitdagingen

KU LEUVEN

Meer info

- Open Ruimte Platform
- Operatie Open Ruimte
- Leertraject over burgerinitiatieven

<https://www.vlm.be/nl/themas/platteland/openruimteplatform/Paginas/default.aspx>

- Leinfelder, H., Claeys, M. & Vandenput, B. (2016). Zorgende zorro's, burgerinitiatieven in de Vlaamse open ruimte doorgelicht. *Ruimte*, 8 (29), p. 64-69.